

## Posudek na disertační práci

**Autorka: Eva Gažáková**

Název práce:

### **Socializační potenciál dramatické výchovy při práci s romskou komunitou**

Zvolené téma respektuje jeden z významných problémů současné pedagogické praxe a celé společnosti - problematiku rovného přístupu ke vzdělávání pro všechny žáky, podpora žáků ze socioekonomicky znevýhodněného a kulturně odlišného prostředí, úkoly sociální inkluze, otázky multikulturního vzdělávání. Zvláště proto, že (jak uvádí sama autorka) *soužití není idylické*. Potenciál dramatické výchovy je v tomto úkolu více než nápadný a zaslouží si pozornost, kterou mu autorka ve své práci věnuje.

Cíl celé práce (str. 2) je zaměřen na „*reflexi socializačního potenciálu dramatické výchovy při práci s romskou minoritou v ČR*“. Autorka si stanovila výzkumný cíl zjistit: *jak je v Česku využíván socializační potenciál dramatické výchovy při práci s romskou minoritou, v čem je specifická tato práce, co přináší účastníkům a čím je limitována* (na str. 59). Musím konstatovat, že stanovený cíl práce autorka naplnila, i když z výzkumné zprávy si nejsem jista, zda všechny závěry, které autorka interpretuje, vychází jen a pouze ze sebraných dat a jejich analýzy nebo je jejich původ také v bohaté autorčině zkušenost a jejím úsudku.

Na cestě k cíli autorka nejprve vymezila teoretický kontext výzkumného problému, kde využívá bohaté literatury převážně české proveniencí a několika zahraničních titulů, které doplňuje internetovými zdroji. Čerpá dokonce i z Wikipedie, ale naštěstí pouze okrajově. Autorka prokazuje dovednost pracovat s vybranými zdroji ve prospěch tématu a cíle práce. Bohatá literatura umožňuje zpracovat témata identity, etnicity, socializace, teorie divadla a dramatické výchovy z několika úhlů pohledů. Velmi citlivě a s pochopením, které vyplývá z její mnohaleté zkušenosti vysvětluje pojem etnikum, etnicita, etnická identita, dokazuje a kritizuje vágnost a nejednoznačnost pojmů, vyskytujících se v současné odborné literatuře. Představuje etnicitu jako vztah mezi skupinami, který je dynamický a situační. S patřičnou erudicí se věnuje pojetí socializace a resocializace ve vztahu k romskému etniku.

Kapitoly týkající se dramatické výchovy a divadelní reality zpracovala autorka pozorně s ohledem na zvolené téma a přesahem k problematice inkluzivního vzdělávání. Oceňuji analýzu cílů dramatické výchovy, které vycházejí z divadelnosti a dramatičnosti a vedou k pozitivní socializaci. Na druhou stranu si uvědomuji, jak je těžké jednoznačně vyznačit, který aspekt vede (v tomto případě spíše nevede) k pozitivní socializaci. O každém nevybraném je možné polemizovat a je otázkou, zda je možné některý z nich „vyřadit“ (např. bod „účastník se učí ...o dialogu, ...o situaci“).

Ráda bych také rozšířila pohled na obor sociální pedagogika (uvedený na str. 70) o další dimenzi. Existují dva přístupy k vnímání oboru. Jeden je totožný s pohledem autorky, když tvrdí, že „*...se zabývá výchovným působením na rizikové a sociálně znevýhodněné skupiny*“, ale další názor (prezentovaný např. Sekerou, Krausem) je pojetí širšího záběru sociální pedagogiky na celou populaci a jedná se: „*o hledání způsobů, jak ovlivňovat ostatní, zejména děti a mládež, aby chtěla, a aby byla schopna a připravena porozumět, vyrovnávat se a řešit*

*životní situace a problémy své i druhých i celé společnosti pro dobro své, druhých i celé společnosti*“ (Kraus, 2000, s. 68). V kontextu celé práce jde ale pouze o doplnění, v celkové kvalitě nehraje tato drobnost žádnou roli.

Socializace je složitý proces a má mnoho aspektů (jak je v práci uvedeno). Autorka se pohledům na ni věnuje v teoretické části práce velmi podrobně a je škoda, že ve formulaci výzkumných cílů a popisu výzkumného šetření více nekonkretizuje, o jaké aspekty socializace při výzkumném šetření šlo, které konkrétně byly sledovány, jaké stránky byly pozorovány v kontextu s prostředím, sociálními vztahy, osobnostních charakteristik a projevů chování aktérů.

Výzkumnou strategii, kterou autorka zvolila, nazývá „*mozaikou různých výzkumných postupů*“ (na str. 59), celkově však označuje design jako kvalitativní, ale blíže jej nepopisuje; autorka pouze vyjmenovala jednotlivé metody (metodu akčního výzkumu, dotazníkovou metodu, nestrukturované rozhovory s lektory i jednou absolventkou dramatické výchovy). Zejména využití akčního výzkumu, který má svá jasná pravidla, (existuje několik druhů akčního výzkumu, v rámci kterých je možné využít dílčí výzkumné metody, jak kvantitativní tak kvalitativní) není příliš objasněno. Z kontextu vyplývá, že byly autorkou využity tzv. terénní poznámky, které byly opřeny patrně o pozorování v kombinaci s rozhovory. Standardně i u kvalitativních studií jsou uváděna obsahová jádra rozhovorů, náměty tzv. tazatelských otázek, které vychází z dílčích otázek výzkumných, způsoby analýzy získaných dat apod.

Poněkud netransparentně je také popsán výzkumný soubor. Není jasné, kdo konkrétně (kolik účastníků jakého věku, případně vzdělání, genderu, příslušenství k romské národnosti) se účastnil kroužků, workshopů apod., které studentka refleктоvala v rámci svého akčního výzkumu. Stejně tak popis souboru u dotazníkového šetření jasně nevypovídá o konkrétní zkušenosti respondentů s romskou komunitou. Je uvedeno, že mají respondenti pouze tzv. zkušenost. Vedli respondenti národnostně heterogenní zájmové kroužky či výuku? Byli Romové v těchto skupinách majoritou? O jakou věkovou a genderovou populaci se jednalo? Všechny tyto charakteristiky ovlivňují stav problematiky, kterou studentka zjišťovala. Vzhledem k výše uvedenému není jasné, zda informace, které autorka interpretuje, vychází jen a pouze ze sebraných dat nebo se již jedná o vlastní ryze subjektivní názory na danou problematiku, což je i v případě kvalitativních studií nemožné.

Přes uvedené připomínky poskytuje předložené výzkumné šetření zajímavá a užitečná zjištění. Obvykle v závěrech výzkumné zprávy dochází k diskusi hlavních výzkumných zjištění v kontextu jiných českých či mezinárodních výzkumů. Měla autorka k dispozici výsledky jiných výzkumných šetření?

Domnívám se, že po formální stránce práce odpovídá požadavkům na tento typ vědecké práce. Jazyk je srozumitelný, erudovaný, ale zároveň čtivý. Struktura práce je přehledná a logická vzhledem k tématu a cíli práce. Autorka využívá bohatého poznámkového aparátu „pod čarou“, kde rozšiřuje a komentuje hlavní text. K citaci pouze jedná drobná poznámka: v přehledu literatury schází uvedení autora Kotte (2010), kterého cituje autorka na str. 28 a 30. (pro případ dalšího publikování doporučuji doplnit).

Otázky a náměty k obhajobě:

1. Autorka ve výsledcích zmiňuje specifikum práce s romskou skupinou a jejich vztah k povinnosti docházky, dochvilnosti, soustředění a dodržování pravidel. Autorka komentuje tyto projevy jako „více než pochopitelné“ (na str. 82). Čím si je tedy

především vysvětluje a hlavně, jakou má zkušenost s motivací takové skupiny a s prací s těmito jevy.

2. Byly terénní poznámky uplatněné v tomto výzkumu (jak uvádí autorka na str. 59) pořizovány již se záměrem výzkumného šetření (již od roku 2004) nebo byly využity dodatečně. Pak by bylo vhodné vyznačit, jak byly záznamy pořizovány, z jakých zdrojů a jak s nimi autorka nakládala, od kdy byly záznamy pořizovány záměrně vůči výzkumnému šetření.
3. Přesto, že výzkum má design kvalitativní cesty výzkumu, některé položky uvedeného dotazníku mají kvantitativní podobu. Jak bylo s těmito položkami nakládáno, jak byly vyhodnoceny?
4. Bývá dobrým zvykem uvádět jako součást kvalitativního výzkumu také posouzení limitů výzkumu. Vidí autorka nějaké ve svém výzkumu?

### Závěr

Kvalitu a význam předložené práce spatřuji především ve zpracování vlastních mnohaletých zkušeností autorky s prací s dětmi z romského etnika, na kterou se v textu několikrát odkazuje a čerpá z ní (viz *Úvod osobní* na str. 1). Vysoká míra zkušenosti ji dává podporu v komentování a interpretování výstupů teoretické části práce, ale především v interpretaci získaných výsledků výzkumu.

Význam výzkumu vidím v uspořádání a v celkovém pohledu na danou problematiku, v celkovém obraze možností dramatické výchovy v socializaci dětí (možná i dospělých) z romského etnika. Ty považuji za užitečné nejen pro praxi dramatické výchovy a pro současné úkoly školy v inkluzi, ale také pro budoucí výzkum, který na takto vymezeném prostoru může pokračovat dalšími tématy a rozpracovávat některé nastíněné oblasti.

Předloženou práci **d o p o r u č u j i k o b h a j o b ě** a souhlasím, aby po úspěšné obhajobě byl uchazečce udělen titul „doktor“.

V Klimkovicích 30.3 2017

PhDr. Hana Cisovská, Ph.D.